

ПРО ПОДАТКОВУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ В ЄС ТА ДІЇ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Мироненко-Шульган О. М.

адвокат, аспірант

Державний податковий університет

вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, Україна

orcid.org/0009-0000-2766-6388

mironenkoshulgan@gmail.com

Ключові

податкова політика, мале підприємництво, податковий контроль, державна підтримка бізнесу.

слова:

У статті проведено системний аналіз норм національного законодавства, вимог та рекомендацій міжнародних організацій щодо удосконалення податкової політики сучасної України. Звертається увага на статус України як кандидата на членство в ЄС, який є стимулом для державної влади щодо подальшої податкової реформи, позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів, можливістю громадян жити за законами Європи. Наголошено на втратах ВВП України у 2022 році внаслідок військової агресії РФ. Підкреслюється важливість провадження активної та збалансованої державної політики щодо підтримки розвитку таких суб'єктів з урахуванням специфічних особливостей різних галузей та регіонів. Було запроваджено систему пільг для малого підприємництва, знижені податкові ставки, заборонені податкові перевірки, полегшена звітність. Це все необхідно було зробити, оскільки держава розуміє значення та переваги малого підприємництва над великим та його підтримка, а саме: нижчі затрати (менші масштаби, менші затрати); адаптивність (легше адаптуватися до мінливих ринкових умов); інновації і технології (менші розміри дозволяють впроваджувати нові технології та ідеї); нішеві ринки (легко задовольняють специфічні вимоги клієнтів); економічне зростання на місцях (сільські місцевості, створюють робочі місця). Ця підтримка може включати фінансову допомогу, доступ до кредитів, податкові пільги, програми розвитку бізнесу, розвиток інфраструктури та спрощення регуляторного середовища.

Наведено сформувану у доктрині позицію щодо державної підтримки малого підприємництва. Здійснено аналіз норм діючого законодавства та законопроектів, що свідчать про триваючий процес видозміни податкової політики України, у т.ч. у напрямку сприяння розвитку малого та середнього бізнесу. Запропоновано під час формування та реалізації податкової політики не відступати від принципу балансу приватного та публічного інтересу в оподаткуванні. Проте, з 01.07 2023 року частину пільг для малого підприємництва було відмінено чим, було порушено баланс приватного і публічного інтересу.

ON THE TAX POLICY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF ACCESSION TO THE EU AND SMALL BUSINESS SUPPORT PROGRAMS

Myronenko-Shulgan O. M.

Attorney at Law, Postgraduate Student

State Tax University

University str., 31, Irpin, Kyiv region, Ukraine

orcid.org/0009-0000-2766-6388

mironenkoshulgan@gmail.com

Key words: *tax policy, small business, tax control, state support for business.*

The article provides a systematic analysis of the provisions of national legislation, requirements and recommendations of international organizations on improving the tax policy of modern Ukraine. Attention is drawn to the status of Ukraine as a candidate for EU membership, which is an incentive for the state authorities to further tax reform, a positive signal for European and global investors, and an opportunity for citizens to live under the laws of Europe. The author emphasizes the losses of Ukraine's GDP in 2022 as a result of Russia's military aggression. It is argued that the post-war recovery of Ukraine will be carried out simultaneously with the improvement of the business environment, namely, with the simplification of regulation, transformation of the tax service into an organization that ensures compliance with the law and is service-oriented, etc. Small and medium-sized enterprises play a crucial role in a market economy. They make a significant contribution to economic growth, job creation, innovation, and overall welfare. The article emphasizes the importance of an active and balanced state policy to support the development of such entities, taking into account the specific characteristics of different industries and regions.

In this regard, the author points to the existence of a system of advantages associated with small businesses: lower costs (fewer bureaucratic procedures, simplified decision-making processes and lower overhead costs, which allows them to be more profitable); adaptability (small businesses are known for their ability to quickly adapt to changing market conditions); application of innovations and technologies (small businesses are often ahead in the application of innovations); niche markets (small businesses can effectively serve niche markets and satisfy the needs of the public).

The article presents the position of the doctrine on state support for small business. This is a set of economic, organizational and legal measures taken by public authorities in relation to small businesses with a view to protecting and defending their rights, freedoms and interests, taking into account the public interests of the State and other participants in market relations. The author analyzes the provisions of the current legislation and draft laws which indicate the ongoing process of modification of the tax policy of Ukraine, including in the direction of promoting the development of small and medium-sized businesses. The author suggests that when formulating and implementing tax policy, one should not deviate from the principle of balance of private and public interest in taxation.

Постановка проблеми. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 є фундаментальним і найбільш масштабним виразом домовленостей щодо

перспективного державного розвитку нашої країни та інтеграції в систему сучасних світових господарських зв'язків. Цілями цієї асоціації згідно документу є: 1) сприяти поступовому зближенню сторін; 2) забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які ста-

новлять взаємний інтерес; 3) сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах; 4) запровадити умови для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis* ЄС; 5) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод; 6) запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес [1]. У 2022 році Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС, який став стимулом для влади щодо подальших реформ, позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів, можливо громадян жити згідно з правом Європи.

Протягом вересня-жовтня 2022 року було досягнуто ряд важливих домовленостей з європейськими партнерами, зокрема підписано Угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі ЄС для співробітництва в галузі оподаткування «Fiscalis», що спрямована на підтримку податкових органів та системи оподаткування з метою поліпшити функціонування внутрішнього ринку, посилити конкурентоспроможність ЄС і добросовісну конкуренцію в середині Союзу, захистити фінансові та економічні інтереси Союзу і його держав-членів, включно із захистом таких інтересів від шахрайства, ухилення та уникнення від сплати податків, а також вдосконалити збір податків [2]. Реалізація положень Угоди дозволить створити національне податкове відомство за зразком податкових органів країн-членів ЄС, що повністю відповідає вже заявленим місії та цілям діяльності Державної податкової служби України на 2022–2024 роки.

Погоджуємося із тим, що історія циклічна, і світ приречений зіштовхуватися не лише із масштабними загрозами природного характеру, а і загрозами, які несуть країни, що свідомо обирають шлях деградації та знищення, в ідеології яких немає місця гуманності та свободі [3]. Такий висновок є прив'язкою до повномасштабного вторгнення росії в Україну. Додамо лише те, що світ приречений зіштовхуватися також із масштабними загрозами економічних криз, наслідки яких набагато легше долаються завдяки міжнародній співпраці та співробітництву.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідження проблем та перспектив функціонування контролюючих органів у сфері реалізації податкової та митної політики тривають не одне десятиліття.

Але вироблені концептуальні економіко-правові засади їх діяльності не дозволяють зупинитися на досягнутому. Перш за все це пояснюється еволюцією державної податкової політики, а також міжнародними тенденціями співробітництва країн у сфері оподаткування. У контексті заявленої проблематики, а саме взаємозв'язку податкової політики та політики підтримки малого підприємництва в Україні, необхідно враховувати обставини, зумовлені євроінтеграційними прагненнями сучасної України.

Велика плеяда науковців звертає увагу на трансформаційні зміни податкової служби, яка надає якісні та зручні послуги платникам, адмініструє податки, збори та платежі і позбавлена корупційних проявів. Серед них: Д. Гетманцев, Т. Голоядова, А. Денисова, М. Кармаліта, Л. Касьяненко, М. Кучерявенко, Т. Латковська, Ю. Огренич, Л. Савченко та ін. Дослідженню проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва присвячені праці В. Авер'янова, Ю. Аністратенко, Д. Бахраха, Ю. Битяка, З. Варналія, І. Грановської, М. Манзюк, О. Тимченко та ін.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі проведеного системного аналізу норм національного законодавства, вимог та програм міжнародних організацій, з урахуванням концептуальних розробок юридичної науки удосконалити фінансово-правові засади функціонування малого підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Згідно оцінки Міністерства фінансів України, міжнародних експертних інститутів втрати ВВП України у 2022 році внаслідок військової агресії РФ можуть становити від 30 до 50 відсотків. Його відновлення до докризового рівня потребує залучення міжнародного фінансування та активізації національного фіскального і монетарного інструментарію. Вже рік як сформований та обговорюється державними діячами, академічною спільнотою, бізнесом проект Плану Відновлення України [4], його було представлено міжнародним партнерам, проте остаточно не затверджено і досі. У Плані закладено ідею – відбудувати усе зруйноване ворогом, модернізувати економіку, інфраструктуру, державні та суспільні інституції країни. Українська держава ставить за мету до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається. Причому «стимулювання приватних інвестицій та підприємництва» є одним з основних принципів Плану; вказується, що це сприятиме залученню приватних інвестицій в Україну і прискорить розвиток підприємництва; підтримка малого та середнього бізнесу – важлива частина нової економічної моделі. У контексті реалізації візії «Сильна європейська країна –

магніт для іноземних інвестицій» сприятливими факторами відновлення України визнано інвестиційну привабливість (верховенство права, антикорупцію), спрощене регулювання та спрямовану на ріст фіскальну систему; ефективний ринок праці (включаючи перекваліфікацію); розвиток підприємництва та підтримка малого і середнього бізнесу; доступ до конкурентноспроможного капіталу. Неновим для громадськості є очікуваний від такої національної програми результат – поліпшення бізнес-середовища, а це – спрощення регулювання, трансформація податкової служби на організацію, що забезпечує дотримання норм законодавства та є сервісноорієнтованою, вирішення негайних питань в аспекті податкового адміністрування тощо.

У Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р, вказується, що фіскальна консолідація та відповідальна бюджетно-податкова політика дали змогу Україні протягом 2015–2019 років знизити рівень дефіциту сектору загального державного управління та зменшити боргове навантаження. У розділі IV «Стратегічні цілі та показники їх досягнення» у податковому напрямі визначені завдання на перспективу. Серед них – подальше удосконалення податкового законодавства та гармонізація його із законодавством ЄС, а також завершення реформи податкової служби. Вказується, що прогрес у досягненні запланованих результатів визначатиметься за такими індикаторами: частка судових справ з податкових спорів, вирішених судами на користь органів ДПС, у загальній кількості судових спорів, розглянутих судами різних інстанцій; рівень задоволеності платників податків послугами ДПС за результатами періодичних опитувань; час, витрачений платниками податків на подання звітності та сплату податків [5].

У сучасну епоху значення малого бізнесу стрімко зросло, він відіграє ключову роль у світовій економіці. Відповідно до статистики малого бізнесу, ці підприємства часто вважаються опорою багатьох країн, оскільки вони роблять значний внесок у національний дохід і пропонують цінні можливості для підприємців, створюючи нові робочі місця та надаючи важливі послуги. Тим не менш, вони стикаються з широким спектром проблем, які можуть бути складними та вимогливими для навігації [6]. На малі та середні підприємства припадає від 60 до 70 відсотків робочих місць у більшості країн ОЕСР, з особливо великою часткою в Італії та Японії. При цьому, також деякі дані вказують на важливість віку, а не розміру компанії, у створенні робочих місць. Однак менше половини стартапів існують більше п'яти років

і лише частина з них перетворюється на швидкозростаючі фірми. Позиція ОЕСР щодо підтримки малого та середнього бізнесу однозначна. Для України у контексті необхідності повернення громадян на Батьківщину створення робочих місць й прогнозовані перспективи розвитку є досить актуальними. У свою чергу, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу не може відбуватися поза функціонуванням податкової системи держави. Сподіваємося, що прийняття України до ОЕСР, внесення змін до національного податкового законодавства у зв'язку з приведенням його у відповідність до стандартів і найкращих практик, посилить підтримку малого підприємництва та сприятиме його майбутньому розвитку.

Безумовно, малі та середні підприємства відіграють вирішальну роль у ринковій економіці. Вони роблять значний внесок в економічне зростання, створення робочих місць, розвиток інновацій та загальний добробут. У свою чергу, хочеться підкреслити важливість провадження активної та збалансованої державної політики щодо підтримки розвитку таких суб'єктів з урахуванням специфічних особливостей різних галузей та регіонів.

Можна говорити про існування системи переваг, пов'язаних із малим підприємництвом:

- нижчі затрати: малі підприємства, як правило, працюють у менших масштабах порівняно з великими підприємствами, що дозволяє їм мати нижчі операційні затрати. Як правило, їм характерна менша кількість бюрократичних процедур, спрощені процеси прийняття рішень та менші накладні витрати, що дозволяє їм бути більш рентабельними;

- адаптивність: малі підприємства відомі своєю здатністю швидко адаптуватися до мінливих ринкових умов. Вони часто є більш гнучкими та мобільними, ніж великі організації, що дозволяє їм швидко реагувати на запити клієнтів, галузеві тенденції та ринкові зміни. Така адаптивність дає їм конкурентну перевагу в динамічному середовищі;

- інновації та технології: малі підприємства часто знаходяться попереду у застосуванні інновацій. Менші розміри та підприємницький дух дозволяють їм експериментувати, ризикувати та впроваджувати нові технології та ідеї. Вони використовують найновіші досягнення, що дає їм конкурентну перевагу та сприяє економічному прогресу;

- нішеві ринки: малі підприємства можуть ефективно обслуговувати нішеві ринки та задовольняти специфічні потреби клієнтів. Вони можуть гнучко адаптувати свої продукти або послуги до конкретного сегменту, пропонуючи персоналізовані рішення, які можуть бути нездійсненними для великих корпорацій;

– економічне зростання на місцях: малі підприємства роблять значний внесок у місцеву економіку, особливо в сільській місцевості та районах з недостатнім рівнем обслуговування. Вони створюють робочі місця, сприяють розвитку підприємництва та стимулюють економічне зростання на регіональному рівні.

Враховуючи ці позитивні особливості, держава визнає важливість підтримки малого підприємництва, використовуючи різні політики та ініціативи. Ця підтримка може включати фінансову допомогу, доступ до кредитів, податкові пільги, програми розвитку бізнесу, розвиток інфраструктури та спрощення регуляторного середовища. Таким чином, державна підтримка є комплексом економічних, організаційних і правових заходів, здійснюваних органами державної влади по відношенню до малого підприємництва з метою охорони та захисту їхніх прав, свобод та інтересів з урахуванням публічних інтересів держави та інших учасників ринкових відносин.

Щодо клімату в Україні, то необхідно підкреслити, що бізнес зберігає позитивні оцінки щодо результатів своєї діяльності, не дивлячись на повномасштабну війну, що триває. Такий висновок сформульований на підставі індексу очікувань ділової активності (ІОДА), який Національний банк України розраховує щомісяця, за виключенням вимушеної перерви в березні-травні 2022 року. У травні ІОДА залишився вище нейтрального рівня (50 пунктів) і становив 50.5 проти 51.5 у квітні 2023. Найсуттєвіше порівняно з іншими секторами поліпшили оцінки підприємства будівельної галузі, а от суб'єкти господарювання сфери торгівлі дещо послабили такі оцінки. Однак обидві групи респондентів очікують зростання своїх економічних результатів. Підприємства сфери послуг єдині серед інших секторів зберегли негативні оцінки щодо своїх економічних перспектив [7]. Успішне відновлення функціонування електроенергетики України, зростання показників споживання товарів та послуг в Україні, стабілізація курсу гривні не могли не вплинути на оцінку отриманих економічних результатів та найближчу перспективу.

У системі нормативно-правових актів, що визначають фінансово-правові засади державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, вирізняється Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [8]. Частиною 1 статті 15 Закону визначено, що державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого

і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу. Варто наголосити на тому, що попри воєнний стан, маленькі підприємці продовжують сплачувати податки, швидко усвідомивши необхідність зменшення розриву між доходами та видатками бюджетів. Державна влада України з метою підтримки національного бізнесу зменшила оподаткування для деяких категорій бізнесу, скасувала перевірки тощо.

Зокрема, 15.03.22 було прийнято Закон України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», яким змінено податкову політику на період воєнного стану. Основними новелами стали зміни щодо сплати єдиного податку, єдиного соціального внеску для фізичних осіб-підприємців [9]. Зокрема, мова йде про нові підстави для перебування на єдиному податку та нові ставки податків. З 01.04.2022 до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України платниками єдиного податку третьої групи можуть бути фізичні особи – підприємці та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно правової форми. До них не застосовується обмеження щодо обсягу доходу та кількості найнятих осіб. Платникам єдиного податку третьої групи встановлена відсоткова ставка єдиного податку у розмірі 2% доходу. Застосування ставки податку у розмірі 2% доходу передбачає включення податку на додану вартість до складу єдиного податку. ФОП – платники єдиного податку I та II групи мають право не сплачувати єдиний податок. ФОП I-II групи повністю також звільняються від ЄСВ. ФОП III групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, яких призвали до лав Збройних Сил України, інших захисних формувань, (в т.ч. і територіальної оборони).

Ще одним кроком держави на зустріч малому бізнесу стало призупинення окремих видів податкового контролю. Т. Мельник, проаналізувавши всі зміни в законодавстві, які були внесені з початком повномасштабного російського вторгнення в Україну, систематизує у список перевірки, які все ж таки можуть бути проведені: фактичні (за місцем провадження господарської діяльності) перевірки можливості використання клієнтами карток для оплати, тобто наявність POS-терміналів у точках торгівлі чи надання послуг; використання РРО / ПРРО в разі продажу піддакцизних товарів; облік піддакцизних товарів; порядок ціноутворення на суспільно-значущі товари; камеральні (у приміщеннях ДПС) перевірки, іні-

ційовані на підставі заяви про бюджетне відшкодування ПДВ, доданої до декларації [10].

Однак на початок 2023 року більшість пільг для бізнесу було переглянуто на предмет їх скасування. Нещодавно розпочала свою роботу в Україні місія МВФ щодо виконання умов чотирирічної Програми розширеного фінансування EFF на 15,6 млрд дол. США. Серед умов, які повинна була виконати Україна – внесення законопроекту про відновлення довоєнного оподаткування. Саму Програму планують розділити на два етапи: перший націлений на утримання стабільності та розрахований на 12-18 місяців, другий – із великими структурними реформами, націлений на зростання і євроінтеграцію. Очікується, що на другому етапі податково-бюджетну політику буде зосереджено на найважливіших структурних реформах для гарантування середньострокових доходів завдяки реалізації національної стратегії доходів поряд із покращенням управління державними фінансами та впровадженню реформ управління держінвестиціями для підтримки післявоєнного відновлення [11].

І от вже маємо у першому читанні підтримку парламентарями урядового законопроекту № 8401 про скасування з 01.07.2023 єдиного 2% податку, повномасштабне відновлення планових перевірок ДПС та ін. [12]. Чи дотримано при цьому принцип балансу приватного та публічного інтересу або як знайти компроміс між наповненням бюджету та підтримкою бізнесу?

Висновок. У контексті взаємозв'язку податкової політики та політики підтримки малого підприємництва в Україні, необхідно враховувати обставини, зумовлені євроінтеграційними прагненнями сучасної України. Виходячи із статис-

тичних даних, потрібно констатувати, що попри воєнний стан, маленькі підприємці продовжують сплачувати податки, швидко усвідомивши необхідність зменшення розриву між доходами та видатками бюджетів. Держава, у свою чергу, з метою підтримки національного бізнесу зменшила оподаткування для деяких категорій бізнесу, призупинила перевірки тощо.

Поняття державної підтримки малого підприємництва охоплює комплекс економічних, організаційних і правових заходів, здійснюваних органами державної влади по відношенню до малого підприємництва з метою охорони та захисту їхніх прав, свобод та інтересів з урахуванням публічних інтересів держави та інших учасників ринкових відносин.

Враховуючи необхідність виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та, у той же час, жорсткі умови воєнного стану, виключно модернізація роботи контролюючих органів та підвищення податкової культури платників податків може забезпечити ефективність функціонування вітчизняної податкової системи сьогодні. Наполягаємо, що під час формування та реалізації податкової політики не можна відступати від принципу балансу приватного та публічного інтересу в оподаткуванні. Виключно довіра платників податків, громадян до податкового органу, держави може дозволити відновити стабільність економіки України. Податкове законодавство має реально відповідати тим основним принципам, що заявлені у ст. 4 Податкового кодексу України. Здійснення повноважень контролюючими органами має відбуватися завдяки компетентності, професіоналізму, некорумпованості та відповідальності державних службовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Угода асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення 28.05.2023).
2. Угода між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу для співробітництва в галузі оподаткування «Fiscalis» від 05.09.2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22058> (дата звернення 29.05.2023).
3. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. Український інститут майбутнього. 2022. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/> (дата звернення 28.05.2023).
4. План відновлення України. Липень 2022. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (дата звернення 28.05.2023).
5. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/storage/app/up> (дата звернення 28.05.2023).
6. Zhou L. Small Business Statistics: The Ultimate List in 2023. URL: <https://www.luisazhou.com/blog/small-business-statistics/#> (дата звернення 28.05.2023).
7. Індекс очікувань ділової активності підприємств у травні 2023 року. Опитування підприємств. URL: <http://bank.gov.ua> (дата звернення 01.06.2023).

8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2013 № 4618- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення 28.05.2023).
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.22 № 2120-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 28.05.2023).
10. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2 (100). С. 3–11.
11. Меморандум про економічну та фінансову політику від 24.03.2023. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Lol_MEFP_Ukraine_2023-03-24.pdf (дата звернення 28.05.2023).
12. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: проект Закону України від 31.01.2023 № 8401. URL: itd.rada.gov.ua (дата звернення 31.05.2023).

REFERENCES

1. Uhoda asotsyatsyyu mezhdU Ukrayinoyu, s odnykh storon, y Evropeyskym Soyuzom, s Evropeyskym sovtovaryzmozom s atomnoy énerhyey y ykh derzhavamy- fraktsyyamy, s ynshoyi storonamy ot 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (data zvernennya 28.05.2023).
2. Hoda mezhdU Ukraynskym y Evropeyskym Soyuzom po uchastyu v Ukrayiny u prohrammy Evropeys'koho Soyuzu dlya sivrobitnystva v haluzi opodatkovannya «Fiscalis» ot 05.09.2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU22058> (data zvernennya 29.05.2023).
3. Ukrayina 2022. Yak ne vratyty sviy shans statyyu syl'noy derzhavoyu. Ukraynyskyy ynstitut maybutn'oho. 2022. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vratyty-svij-shans-statyyu-derzhavoyu/> (data zvernennya 28.05.2023).
4. Plan provedenyaya Ukrayiny. Lypen' 2022. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (data zvernennya 28.05.2023).
5. Stratehiya reformuvannya systemy upravlinnya derzhavnymy finansamy na 2022–2025 roky: rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 29.12.2021 № 1805-r. URL: <http://www.kmu.gov.ua/storage/app/up> (data zvernennya 28.05.2023).
6. Zhou L. Small Business Statistics: The Ultimate List in 2023. URL: <https://www.luisazhou.com/blog/small-business-statistics/#> (data zvernennya 28.05.2023).
7. Indeks ochikuvan' dilovoyi aktyvnosti pidpryyemstv u travni 2023 roku. Opytuvannya pidpryyemstv. URL: <http://bank.gov.ua> (data zvernennya 01.06.2023).
8. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukrayini: Zakon Ukrayiny vid 22.03.2013 № 4618- VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (data zvernennya 28.05.2023).
9. Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo diyi norm na period diyi voyennoho stanu: Zakon Ukrayiny vid 15.03.22 № 2120-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (data zvernennya 28.05.2023).
10. Mel'nyk T. YU. Derzhavna pidtrymka ta stymulyuvannya rozvytku biznesu v Ukrayini pid chas diyi voyennoho stanu. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya*. 2022. № 2 (100). S. 3–11.
11. Memorandum pro ekonomichnu ta finansovu polityku vid 24.03.2023. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Lol_MEFP_Ukraine_2023-03-24.pdf (data zvernennya 28.05.2023).
12. Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta inshykh zakoniv Ukrayiny shchodo osoblyvostey opodatkovannya u period diyi voyennoho stanu: proekt Zakonu Ukrayiny vid 31.01.2023 № 8401. URL: itd.rada.gov.ua (data zvernennya 31.05.2023).